

ОСНОВНІ ФАКТОРИ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню питань щодо стимулювання інноваційного розвитку. Проаналізовано основні фактори, що визначають інновації в країні. Визначено, що для ефективного функціонування національної інноваційної системи необхідно існування розвиненого ділового, торговельного, податкового, регуляторного середовища та середовища інноваційної політики.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, національна інноваційна система, інноваційна політика, інвестування.

Постановка проблеми. Впровадження моделі інноваційного розвитку національної економіки потребує вдосконалення системи державного регулювання інвестиційно-інноваційних процесів. Саме трансформаційні тенденції в національній інноваційній системі зумовлюють необхідність усебічного аналізу основних факторів, які сприяють інноваційному розвитку. Разом з цим, стимулювання інноваційної спрямованості розвитку будь-якої країни повинно розглядатися у складі моделі інвестиційного розвитку її економіки, за умови, що ця модель має пріоритетом інноваційний розвиток.

Мета статті полягає в дослідженні основних факторів сприяння інноваційного розвитку. Для досягнення поставленої мети було застосовано структурно-логічний, порівняльний та статистичний методи дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми розвитку національної інноваційної системи та інноваційної інфраструктури, забезпечення розвитку інноваційних процесів набули значного висвітлення в працях науковців: С. В. Глібка [1], О. В. Розгон [2], А. М. Любчич [3], А. В. Стріжкової [4] та ін.

Викладення основного матеріалу. Одним із способів концептуальної організації всіх факторів, що визначають інновації в країні, є думка про трикутник успіху інновацій: фактори ділового середовища вздовж однієї сторони трикутника; торговельне, податкове та регуляторне середовище – інша сторона; та середовище інноваційної політики - вздовж третьої сторони. Успіх вимагає правильної структури-

вання всіх трьох сторін інноваційного трикутника (рис. 1).

Торговельне, податкове та регуляторне середовище

Рис. 1. Трикутник успіху інновацій.

Ефективне ділове середовище включає установи, діяльність та можливості ділового співтовариства країни, а також більш широкі суспільні установки та практики, що сприяють інноваціям. Фактори, характерні для бізнесу, включають високоякісні навички керівного управління; сильне прийняття ІТ (або, як посилаються на нього багато інших країн, ІКТ - інформаційно-комунікаційні технології); стійкі рівні підприємництва; енергійні ринки капіталу, які підтримують ризик та дозволяють капіталу легко та ефективно перетікати до інноваційних та продуктивних інвестицій; та інвестиційне середовище для бізнесу, яке забезпечує правильний баланс між короткостроковими та довгостроковими цілями. До більш

широких факторів належать суспільне прийняття та прийняття інновацій, навіть якщо вони руйнують; культура, в якій охоплюється міжорганізаційне співробітництво та співпраця.

Ефективне торговельне, податкове та регуляторне середовище має конкурентний та відкритий торговий режим, що включає серйозні зусилля уряду щодо захисту свого бізнесу від іноземних меркантилістських практик; підтримка конкурентних ринків, така що нові учасники, в тому числі ті, що впроваджують нові бізнес-моделі, можуть процвітати; процеси, за допомогою яких легко відкрити новий бізнес та вивести інновації на ринок; прозорість та верховенство права; розумне податкове навантаження на бізнес, особливо для фірм, що базуються на інноваціях та комерційних компаніях, що продаються на світовому рівні; потужна та добре функціонуюча патентна система та захист інтелектуальної власності (ІВ); нормативні вимоги до підприємств, які, наскільки це можливо, базуються на послідовних, прозорих та заснованих на результатах діяльності стандартах; обмежені норми щодо цифрової економіки, особливо щодо конфіденційності даних та нових технологій, таких як розпізнавання обличчя та штучний інтелект; обмежені норми щодо ринків праці та закриття та скорочення фірм; збалансований підхід до антимонопольної політики, який визнає переваги як масштабу, так і конкуренції; державні закупівлі на основі стандартів ефективності, а також відкрита та чесна конкуренція. Безумовно, хороший регуляторний клімат не означає просто відсутність нормативних актів. Як ми побачили з фінансовою кризою 2008-2009 роки, правильні норми регулювання є критично важливими для забезпечення роботи ринків та процвітання інновацій. Але країнам потрібен регуляторний клімат, який підтримує, а не блокує новаторів, і створює умови для стимулювання все більшої кількості інновацій та виходу на ринок.

Завершальним етапом інноваційного трикутника є складна і потужна система інноваційної політики. Хоча ринки та бізнес є ключовими для інновацій, без ефективної інноваційної політики ринки будуть не-ефективні.

Слід погодитись, що послідовна і довгострокова інноваційна політика держави, з чітко сформульованими цілями і завданнями є основним чинником, що сприяє становленню інноваційного суспільства [5, С. 74].

Система інноваційної політики включає щедру підтримку державних інвестицій в інноваційну інфраструктуру (включаючи науку, технології та системи передачі технологій) та ідеально орієнтована на конкретні галузі технологій або галузей досліджень;

фінансування науково-дослідних партнерських відносин між галузями та університетами; переробка податкового кодексу для стимулювання інновацій та ІТ-інвестицій, включаючи НДДКР та стимулювання капітального обладнання та програмного забезпечення; стратегія навичок, включаючи імміграцію висококваліфікованих фахівців та підтримку в галузі науки, технологій, техніки та математики (STEM); заохочення впровадження технологій у приватному секторі, в тому числі малими та середніми виробниками; підтримка регіональних галузевих технологічних кластерів та регіональних зусиль щодо економічного розвитку на основі технологій; активна політика стимулювання цифрової трансформації у приватному та некомерційному секторах, у тому числі в інфраструктурах цифрових технологій (таких як інтелектуальні мережі, широкопasmовий доступ, ІТ в галузі охорони здоров'я, інтелектуальні транспортні системи, електронне урядування тощо); та відстоювання інновацій у державному секторі.

Хоча ділове середовище відіграє ключову роль у визначенні інноваційного успіху, урядова політика відіграє потужну сприяючу (або зменшує) роль, особливо через широкі сфери торгової, податкової та регуляторної політики, що формують інноваційне середовище, від сприятливості якого залежить результативність інноваційної діяльності.

Нормативні акти мають менший негативний вплив на інновації та зростання, коли вони прозорі та підкріплені верховенством права, щоб вони послідовно застосовувались. Як правило, це сильна сторона американської системи, яка користується добре розвинутою незалежною судовою системою та законодавчою базою (наприклад, Законом про адміністративні процедури), яка працює з метою притягнення державних виконавчих органів до відповідальності за отримання громадських внесків та обґрунтування правил на основі доказів.

Макроекономічна політика може забезпечити загальну підтримуючу політику для інновацій. Більшість політиків прагнуть до податкового кодексу, який не надає переваги окремим галузям порівняно з іншими, навіть якщо це означає, що деякі торговельні сектори, що зазнають міжнародної конкуренції, платять більше, ніж деякі неторговельні сектори.

Інноваційна політика відноситься до політики, спеціально розробленої для стимулювання технологічних інновацій, на відміну від інших політик, що формують загальне середовище для інновацій. Загалом, інноваційна політика України є складною та менш продуманою, ніж у багатьох інших країнах Європи. Частково це пов'язано з домінуванням неокласичного економічного консенсусу в Україні, який

уникає такого роду політики як невідповідного втручання в економіку, а частково - з «синдромом Герца» (ми вважаємо, що ми номер один і тому не намагається більше) [6].

Українська система підтримки наукових досліджень повинна базуватися на двох фундаментальних аспектах: підтримка орієнтованих на місії досліджень (наприклад, оборони та охорони здоров'я) здебільшого у лабораторіях та підтримка основних досліджень, спрямованих на допитливість, за рахунок фінансування університетів. Обсяг фінансування наукових досліджень і розробок, які виконуються закладами вищої освіти, закладами післядипломної освіти та науково-дослідними установами МОЗ України, залежить від коефіцієнту ефективності (співвідношення наукової цінності до обсягу фінансування) [7]:

обсяг виділених коштів складає 100% необхідного фінансування, що вказаний у проектах наукових досліджень і розробок на 2020 рік (окрім проектів наукових досліджень і розробок, в яких була вказана сума більша 5 млн. грн), для наукових досліджень і розробок з коефіцієнтом ефективності, що дорівнює 1 та більше;

обсяг виділених коштів складає 75% обсягу необхідного фінансування, що вказаний у проектах наукових досліджень і розробок на 2020 рік (окрім проектів наукових досліджень і розробок, в яких була вказана сума більша 5 млн. грн), для наукових досліджень і розробок з коефіцієнтом ефективності від 0,5 до 0,99;

обсяг виділених коштів складає 50% обсягу необхідного фінансування, що вказаний у проектах наукових досліджень і розробок на 2020 рік (окрім проектів наукових досліджень і розробок, в яких була вказана сума більша 5 млн. грн), для наукових досліджень і розробок з коефіцієнтом ефективності від 0,1 до 0,49;

обсяг виділених коштів складає 25% обсягу необхідного фінансування, що вказаний у проектах наукових досліджень і розробок на 2020 рік, для наукових досліджень і розробок з коефіцієнтом ефективності меншим 0,1.

У бюджетному запиті на 2021 рік Міністерство освіти і науки України запропонувало збільшити суму видатків за вказаною статтею до 1,2 млрд грн.

У 2020 р. було виділено 257 млн грн на виконання зобов'язань України у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020». У 2021 р. Міністерство освіти і науки України зробило запит додатково виділити 45,6 млн грн. Вказана програма дає можливість організувати здійснення наукових досліджень та інновацій-

них проєктів у тісній співпраці з європейськими колегами, а також відкриває доступ до інструментів підтримки, які використовуються в країнах ЄС (включаючи пільгове фінансування) [8].

Частково через те, що економіка України велика і, як правило, знаходиться на периферії розвитку технологій, мало явної політики, спрямованої на придбання іноземних технологій. Загальнополітичний підхід полягав у привітанні прямих іноземних інвестицій (ПІІ) через передачу технологій, яку вони приносять. У тій мірі, в якій уряд підтримує залучення прямих іноземних інвестицій, ця підтримка була на державному та місцевому рівнях. Наприклад, після 1991 року в Україні відбулися глибокі зміни. Загальний обсяг прямих інвестицій, що фактично потрапили в Україну починаючи з 1992 року і до 1 жовтня 1997 року склали 1797,6 млн. доларів США [9]. Прямі іноземні інвестиції в Україну обмежені підприємницьким ризиком, який досягає 80%. В рейтингу інвестиційної привабливості країн світу Україна посідає 135 місце. 62,9% прийнятих Україною інвестицій направлено на фінансування рухомого і нерухомого майна, 32% надійшло у вигляді грошових внесків – це менше 20% від необхідного рівня інвестування [10].

Найбільші обсяги інвестицій внесені (у млн. дол. і % до загального обсягу) нерезидентами з: США (589,5 млн., 18,1%), Нідерландів (301,0 млн., 9,3%), Росії (287,7 млн., 8,9%), Великобританії (243,4 млн. 7,5%), Німеччини (229,5 млн., 7,1%), Кіпру (196,3 млн., 6,0%) [11].

Постановою Уряду в жовтні 2016 року з метою залучення в Україну прямих іноземних інвестицій та вдосконалення іміджу держави як привабливої для інвестування країни було створено Офіс залучення інвестицій (UkraineInvest) – є постійно діючим дорадчим органом при Кабінеті Міністрів України. Мета його створення - координації діяльності Офісу та звітування Уряду за питання, пов'язані з супроводом інвестицій. Урядом України також призначено Урядового уповноваженого з питань інвестицій.

Офіс залучення інвестицій є проектом у рамках Угоди між Western NIS Enterprise Fund та Громадською спілкою «Фонд підтримки реформ в Україні». WNISEF надає підтримку уряду України шляхом розробки ефективної економічної політики та лідерства, а також сприяє зміцненню стратегічної співпраці між країнами та між приватним і державним секторами, як це передбачено в Меморандумі про взаєморозуміння між WNISEF і Міністерством економічного розвитку і торгівлі України. WNISEF надає технічну допомогу Офісу залучення інвестицій з метою надання допомоги уряду України в досягнен-

ні своїх цілей в галузі політики просування інвестицій [12].

Таким чином, ефективність залучення інвестицій відіграє вирішальну роль щодо зростання інноваційного розвитку, враховуючи потребу сьогодення у збільшенні обсягів надходження іноземних інвестицій в інноваційні напрями розвитку економіки України.

Висновок. Ефективний інноваційний розвиток країни можливий тільки за умови існування розвинутого ділового, торговельного, податкового, регу-

ляторного середовища та середовища інноваційної політики, здатної гарантувати належну підтримку державних інвестицій в інноваційну інфраструктуру. При цьому, щоб Україна була привабливою для іноземних інвесторів, законодавство щодо залучення інвестицій має бути чітким, демократичним та стабільним. В подальших наукових дослідженнях варто зосередити увагу на вивченні зарубіжного досвіду щодо визначення основних факторів стимулювання інноваційної діяльності, а також детальному аналізу даних факторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hlibko S. Legal issues of the formation and functioning of the national innovation system in Ukraine. *Acta Innovations*. 2019. № 33. P. 73–82. URL: http://www.proakademia.eu/gfx/proakademia2014/userfiles/_public/acta_innovations/wydanie_33/nr_33_final.pdf.
2. Розгон О. В. Фізичні особи, які безпосередньо беруть участь у створенні, трансфері та застосуванні технологій та/або їх складових. *Право та інновації*. 2020. № 1 (29). URL: <http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/602/535>.
3. Любчик А. М. Фінансування суб'єктів інноваційної інфраструктури в національному та зарубіжному законодавстві: порівняльна характеристика. *Право та інновації*. 2019. № 3 (27). URL: <http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/549/498>.
4. Стріжкова А. В., Савченко Р. І. Визначення національної інноваційної системи в наукових дослідженнях України. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві*: зб. наук. пр. за матеріалами II Інтернет-конференції (м. Харків, 29 листоп. 2019 р.). Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2019. С. 203–211.
5. Учасники національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: монографія / за заг. ред. С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського. Харків: Право, 2018. 270 с.
6. Роберт Д. Аткинсон, Девід Б. Одреч. Економічні доктрини та політичні відмінності: чи ставилися неправильні питання щодо політичної дискусії у Вашингтоні (ITIF, вересень 2008 р.). URL: <http://www.itif.org/files/EconomicDoctrine.pdf>.
7. Наукові дослідження і розробки, які фінансуватимуться у 2020 році за рахунок держбюджету: результати конкурсного відбору. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/naukovi-doslidzhennya-i-rozrobki-yaki-finansuvatimutsya-u-2020-roci-za-rahunok-derzhbyudzhetu-rezultati-konkursnogo-vidboru>.
8. Захарін С. Про фінансування науки у 2021 році. URL: <https://osvita.ua/blogs/76648/>.
9. Губський Б. В. Проблеми міжнародного інвестування в Україні. *Економіка України*. 1998. №1. С. 22–28.
10. Залучення прямих іноземних інвестицій: сучасні тенденції. URL: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/17745/.
11. Дані державного комітету статистики. Розділ „Інвестиції” 1996–1999 рр.
12. Офіс залучення інвестицій. URL: <https://fsr.org.ua/page/ofis-zaluchennya-investyciy>.

REFERENCES

1. Hlibko, S. (2019). Legal issues of the formation and functioning of the national innovation system in Ukraine. *Acta Innovations*, 33, 73–82. URL: http://www.proakademia.eu/gfx/proakademia2014/userfiles/_public/acta_innovations/wydanie_33/nr_33_final.pdf [in Ukrainian].
2. Rozghon, O. V. (2020). Fizychni osoby, yaki bezposeredno berut uchast u stvorenni, transferi ta zastosuvanni tekhnologii ta/abo yikh skladovykh. *Pravo ta innovatsii - Law and Innovations*, 1 (29). URL: <http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/602/535> [in Ukrainian].
3. Liubchych, A. M. (2019). Finansuvannia subiektiv innovatsiinoi infrastruktury v natsionalnomu ta zarubizhnomu zakonodavstvi: porivnialna kharakterystyka. *Pravo ta innovatsii - Law and Innovations*, 3 (27). URL: <http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/549/498> [in Ukrainian].
4. Strizhkova, A. V., Savchenko, R. I. (2019). Vyznachennia natsionalnoi innovatsiinoi systemy v naukovykh doslidzhenniakh Ukrainy. *Suchasni problemy rozvytku prava ta ekonomiky v innovatsiinomu suspilstvi*: zb. nauk. pr.

- za materialamy II Internet-konferentsii (m. Kharkiv, 29 lystop. 2019 r.) - Modern problems of law and economics development in an innovative society: Proceedings of the II Internet Conference. Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy. P. 203-211 [in Ukrainian].
5. Uchasnyky natsionalnoi innovatsiinoi systemy: instytutsiino-funktsionalnyi analiz v pravi. S. V. Hlibko, Yu. V. Heorhiievskiy (Ed.). (2018). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
  6. Robert D. Atkinson, Devid B. Odrech. Ekonomichni doktryny ta politychni vidminnosti: chy stavylysia nepravylni pytannia shchodo politychnoi dyskusii u Vashynhtoni (ITIF, veresen 2008 r.). URL: <http://www.itif.org/files/EconomicDoctrine.pdf> [in Ukrainian].
  7. Naukovi doslidzhennia i rozrobky, yaki finansuvatymutsia u 2020 rotsi za rakhunok derzhbiudzhetu: rezultaty konkursnogo vidboru. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/naukovi-doslidzhennya-i-rozrobki-yaki-finansuvatimutsya-u-2020-roci-za-rahunok-derzhbyudzhetu-rezultati-konkursnogo-vidboru> [in Ukrainian].
  8. Zakharin, C. Pro finansuvannia nauky u 2021 rotsi. URL: <https://osvita.ua/blogs/76648/> [in Ukrainian].
  9. Hubskiy, B. V. (1998). Problemy mizhnarodnogo investuvannia v Ukraini. Ekonomika Ukrainy - Ukraine economy, 1, 22-28 [in Ukrainian].
  10. Zaluchennia priamykh inozemnykh investytsii: suchasni tendentsii. URL: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/17745/ [in Ukrainian].
  11. Dani derzhavnogo komitetu statystyky. Rozdil „Investytsii” 1996-1999 rr [in Ukrainian].
  12. Ofis zaluchennia investytsii. URL: <https://fsr.org.ua/page/ofis-zaluchennya-investytsiy> [in Ukrainian].

ЛЮБЧИЧ АННА

кандидат юридических наук, ученый секретарь Института, Научно-исследовательский институт правового обеспечения инновационного развития НАПрН Украины,

ПОДРЕЗ-РЯПОЛОВА ИРИНА

научный сотрудник, Научно-исследовательский институт правового обеспечения инновационного развития НАПрН Украины

ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

Статья посвящена исследованию вопросов стимулирования инновационного развития. Проанализированы основные факторы, определяющие инновации в стране. Определено, что для эффективного функционирования национальной инновационной системы необходимо существование развитой деловой, торговой, налоговой, регуляторной среды и среды инновационной политики.

Ключевые слова: инновации, инновационное развитие, национальная инновационная система, инновационная политика, инвестирование.

LIUBCHYCH ANNA

PhD, Scientific Secretary of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development National Academy of Law Sciences of Ukraine,

PODREZ-RIAPOLOVA IRINA

Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development National Academy of Law Sciences of Ukraine

MAIN FACTORS STIMULATING INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE

Problem setting. The introduction of the model of innovative development of the national economy requires the improvement of the system of state regulation of investment and innovation processes. It is the transformational trends in the national innovation system that necessitates a comprehensive analysis of the main factors that contribute to innovative

development. At the same time, the stimulation of innovation orientation of any country's development should be considered as part of the model of investment development of its economy, provided that this model has priority in innovative development.

Target of research is to study the main factors promoting innovation. To achieve this goal, structural, comparative and statistical research methods were used.

Analysis of resent researches and publications. Problems of development of the national innovation system and innovation infrastructure, ensuring the development of innovation processes have received considerable coverage in the works of scientists: S. V. Hlibko, O. V. Rozghon, A. M. Liubchych, A. V. Strizhkova and others.

Article's main body. One way to conceptually organize all the factors that determine innovation in a country is to think about the triangle of innovation success: the factors of the business environment along one side of the triangle; trade, tax and regulatory environment - the other party; and the innovation policy environment - along the third party.

An effective business environment includes the institutions, activities and opportunities of the country's business community, as well as broader societal attitudes and practices that promote innovation.

An effective trade, tax, and regulatory environment has a competitive and open trade regime that includes strong government efforts to protect its businesses from foreign mercantilist practices; supporting competitive markets so that new entrants, including those implementing new business models, can thrive; processes that make it easy to open a new business and bring innovation to market; transparency and the rule of law; a reasonable tax burden on business, especially for innovation-based firms and commercial companies.

The final stage of the innovation triangle is a complex and powerful system of innovation policy. Although markets and business are key to innovation, without an effective innovation policy, markets will be inefficient.

Conclusions and prospects for the development. Effective innovative development of the country is possible only if there is a developed business, trade, tax, regulatory environment and an environment of innovation policy that can guarantee proper support for public investment in innovation infrastructure. At the same time, for Ukraine to be attractive to foreign investors, legislation on attracting investment must be clear, democratic and stable.

Keywords: innovations, innovative development, national innovation system, innovation policy, investment.

Любчич А. М., Подрез-Ряполова І. В. Основні фактори стимулювання інноваційного розвитку України. *Право та інноваційне суспільство*: електрон. наук. вид. 2020. № 2 (15). URL: http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Liubchych_Podrez-Riapolova15.pdf